

Vesiensuojelun vuosikymmenet

Marja Ylönen: Saastumisen kontrollin ideologia. Vesien saastumisen ja vesirikosten kontrolli Suomessa vuosina 1960–2000. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 424, Jyväskylän yliopisto 2011. 232 s. ISBN 978-951-39-4541-1

Vesilaki on painettu paperille paperi antaa työtä monille Monien työ kuulemma lakkaa jos ei tehdas lakkaamatta kakkaa veteen laske ja aina tuota paperia, jota ilman ne ei olis voinu painaa tuota

Eppu Normaali, Puhtoiset vesistömmä (1980)

Suomalainen ympäristöpolitiikka on syntynyt ja saanut nykyisen muotonsa niiden konkreettisten toimien seurauksena, jotka ovat lisänneet julkisen vallan mahdollisuuksia vaikuttaa ympäristön tilaan. Vesiensuojelu on historiallisesti yksi varhaisimmista ympäristön tilaan ja sitä muuttaviin toimintoihin lainsäädännöllisesti kantaa ottanut ympäristönsuojelun osa-alue. Vuonna 1902 säädetty vesioikeuslaki uudistettiin vuonna 1961. Marja Ylösen väitöskirjan ajallinen tarkastelu lähtee liikkeelle 1960-luvusta, jolloin uudistettu vesilaki astui voimaan ja vesiensuojelun institutionaaliset edellytykset vankistuivat.

Ylösen väitöskirja käsittelee vesien saastumisen ja vesirikosten kontrollia ajanjaksolla 1960–2000. Tutkimuksen kannalta keskeiseen rooliin nousee suomalaista yhteiskuntaa kannatellut

metsäteollisuus, sen vaikutusvalta sekä läheiset suhteet vesiensuojelusta vastanneisiin virkamiehiin. Suomalaisen hallintatavan korporatistinen luonne, metsäteollisuuden merkittävä asema sekä sen tuottama jätevesikuormitus ja siihen liittyneet julkiset huolenilmaisut luovat lähtökohdat vesien saastumisen sosiaalisen kontrollin ideologian tarkastelulle. Ylönen kohdistaa tutkimuksessaan huomion nimenomaan sosiaaliseen kontrolliin ja poikkeavaksi nimeämisen sosiaaliseen ja kulttuuriseen ympäristöön. Tutkimuksensa pääkysymyksenä Ylönen haluaa selvittää, millainen oli vesien saastumisen ja vesirikosten sosiaalisen kontrollin ideologia Suomessa 1960–2000. Pääkysymystään hän täydentää muun muassa pohtimalla vesien saastumiseen ja vesirikosten kontrolliin vaikuttaneita uskomuksia, oikeuttamisen tapoja ja käytäntöjä sekä sosiaalisten suhteiden vaikutusta kontrolloinnin muotoihin. Talvivaaran tapahtumien valossa Ylösen aihe on erittäin ajankohtainen, ja se tarjoaa näkökulman ympäristöhallinnon hampaattomalta näyttäytyvän toiminnan ymmärtämiselle myös kaivostapauksen yhteydessä.

Ylönen sijoittaa tutkimuksen-

sa ympäristösosiologian alueelle ammentaan ideoita ideologian ja sosiaalisen kontrollin tutkimuksesta. Tutkimusaineistona käytössä ovat *Vesitalous*-lehden vuosikerrat 1960–2000, kolmetoista viranomaishaastattelua ja aiheeseen liittyneiden rikostapausten oikeusasiakirjoja vuosilta 1970–2004. Tutkimusta voi pitää näin ollen myös vahvana kontribuutiona ympäristöhistorialliselle ja ympäristöpoliittiselle tutkimukselle. Se lisää ympäristöpoliittista ymmärrystä siitä, millaisin sääntönmukaisuuskin suomalainen yhteiskunta on ollut vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Tutkimus myös tuottaa uutta tietoa ympäristön pilaantumisen yhteiskunnallisista ja kulttuurisista seurauksista.

Väitöskirjan teoreettinen osuus on jokseenkin kunnianhimoinen. Kahden toisistaan poikkeavan lähestymistavan, substantialistisen ja subjektivistisen sillanrakentajaksi Ylönen on ottanut dialektisen materialismin. Ylönen näkee kahden tutkimusstrategian avulla saavuttavansa sosiaalisen kontrollin ilmiöstä monipuolisemman kuvan kuin yhteen nojautumalla. Analyttisinä kehyksinä tässä kahden tutkimusstrategian yhdistel-

mässä käytetään moralisäätelyä, hegemoniaa ja regimejä. Lukijalle jää vähintäänkin hengästynyt olo teoreettisen luvun sisällöstä ja sen polveilevasta muodosta. Väistämättä esiin nousee kysymys siitä, onko kaikki teorialuvussa esitetty empirian ymmärtämisen ja tutkimustulosten yhteiskunnalliseen keskusteluun kiinnittämisen kannalta tarpeellista, vai olisiko tutkimus voinut olla tässä suhteessa hieman keveämpi ja siten linjakkaampi?

Väitöskirjan empiirinen osa jakautuu kolmeen analyysilukuun, joista ensimmäisessä tarkastellaan *Vesitalous*-lehden artikkeleiden valossa rakentuvia saastumisen kontrollin ideologisia diskursseja vuosina 1960–2000. Ylönen hahmottaa vahvan teknis-taloudellisen diskurssin, jota 1980-luvulla asettui haastamaan ympäristönsuojelun diskurssi. Ylönen tulkin mukaan ympäristönsuojelulliset näkökulmat kuitenkin pyrittiin kompromissinomaisesti yhdistämään osaksi teknis-taloudellista diskurssia ja toisaalta vaimentamaan epäpolitisoiden ympäristönäkökulmaa ja samalla teknisen asiantuntijuuden hegemoniaa voimistaen. Toinen empiirinen luku keskittyy viranomaishaastatteluiden analyysiin. Tässä luvussa Ylönen kuvaa toimintakäytäntöjä ja toimijoiden välisiä suhteita perheyhteyden diskurssin sekä teknis-taloudellisen diskurssin kautta. Kaksi ensimmäistä empiiristä lukua keskittyvät toisin sanoen rakentamaan kokonaiskuvaa niistä diskursseista, joiden pohjalle hyväksytty saastumisen kontrolli epävirallisine normeineen rakentui.

Kolmannessa analyysiluvussa huomion keskipisteenä ovat kuu-

si vesirikostapausta vuosilta 1969–2003. Näin Ylönen pääsee peilamaan aiemmin löytämiään perheyhteyden ja teknis-taloudellisen diskurssien neutraloivaa strategiaa suhteessa rikokseksi luokiteltuihin tapauksiin ja niissä käytettyihin poikkeaviksi nimeämisen mekanismeihin.

Ylönen päättää väitöskirjansa palaten pohtimaan saastumisen kontrollin ideologiaa ja kolmesta aineistosta muodostuvaa kokonaisuutta. Ylönen tulinnan mukaan teollinen regimi täydennettynä perheyhteyden regimillä muodostui kontrollia määrittäväksi hegemoniseksi kokonaisuudeksi. Nämä muodostivat eettis-poliittisen diskursiivisen projektin, joka yhdisti elinkeinoelämän, ympäristönsuojelun ja valvontaviranomaisten intressit etäältä hallitsemisen eetokseksi. Valvontaa on toisin sanoen toteutettu sekä valvottavien itsevalvontana että viranomaisten taholta hienovarisella, konsensukseen tähtävällä motivoinnilla. Ylönen mukaan saastumisen kontrollin hegemonisen blokin ytimeen kuuluivat puunjalostusteollisuuden eliitti järjestöineen sekä teknisen koulutuksen saaneet valvontaviranomaiset ja teollisuuslaitosten teknisistä parannuksista vastanneet henkilöt. Ytimeen kuuluivat myös tekniikan alan professorit, jotka muotoilivat näkemyksiään *Vesitalous*-lehden artikkeleissa. Johtopäätökset nousevat aineiston analyysin perustalta, mutta väistämättä lukija jää pohtimaan, olisiko kuva kontrollia määrittävästä hegemonisesta kokonaisuudesta ollut yhtä rikkumaton jos aineistoon olisi valittu esimerkiksi *Vesitalous*-lehden sijaan vesiasioita käsittelevä *Kalamies*-lehti?

Ylönen tutkimus on tärkeä ja ajankohtainen puheenvuoro vesiensuojeluun liittyvän hallinto- ja valvontakulttuurin lähihistoriasta. Tutkimus tuo aiheellisesti esille saastumisen kontrollointiin liittyviä heikkouksia tarjoten keskustelupintaa myös viimeaikaisille ympäristörikoksille. Kuten Ylönen diskussiossaan toteaa, ei ympäristörikoksista tai teollisuuden ja ympäristönsuojelun välisistä suhteista ole Suomessa tehty tutkimusta vastaavan laajuisella aineistolla. Ympäristöpolitiikan tutkijan näkökulmasta tutkimuksen ilmiselvä yhteiskuntapoliittinen kytkös jää tutkimuksessa turhan taka-alalle. Tälle olisi voinut saada keskustelupintaa esimerkiksi Nina Wessbergin ympäristöpolitiikan väitöskirjasta *Teollisuuden häiriöpäästöjen hallinnan kehittämishaasteet*. Yhtymäkohtina töissä ovat muun muassa ympäristöviranomaisten toimintakäytäntöjen problematisointi suhteessa teollisuuden suuryrityksiin ja näyttäisi molemmissa olevan yhteinen empiirinen tapauskin, UPM-Kymmenen Kaukaan tehtaiden häiriöpäästö vuodelta 2003.

Ylönen väitöskirjan liitteenä esiteltävät ympäristörikostapaukset ja niiden vaiheiden kronologinen kerronta ovat teoksen tarpeellinen ja mielenkiintoinen lisä. Ne tuovat lisää syvyyttä varsinaisessa tekstissä yleisluontoisesti esitellyille rikostapauksille, joista kukin jo yksinään onnistuu herättämään kiinnostuksen jatkotutkimusta kohtaan. Ympäristörikoksia esiintyy maassamme, mutta tutkiiko niitä kukaan?

Helena Leino